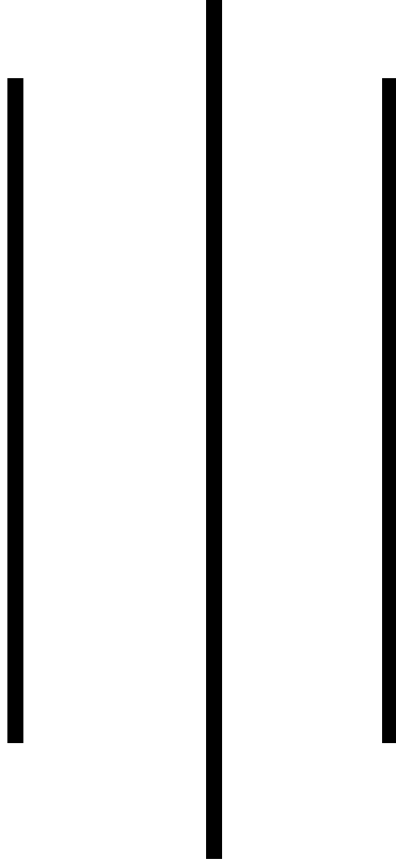

नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

नेपाल सरकार
ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय
सिंहदरबार, काठमाडौं ।

नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: नवीकरणीय ऊर्जाको पहिचान, प्रवर्द्धन, विकास र विस्तार गरी वातावरण संरक्षणमा योगदान पुऱ्याउन तथा ऊर्जा दक्षता मार्फत ऊर्जाको समुचित उपयोग, बचत र संरक्षण गर्दै ऊर्जाको पहुँचमा वृद्धि गरी दिगो विकासका लागि नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

संघीय संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :** (१) यस ऐनको नाम “नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी ऐन, २०८२” रहेको छ ।

(२) यो ऐन प्रमाणीकरण भएको मितिले एकतिसौं दिनदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) "ऊर्जा" भन्नाले जलविद्युत, खनिज तेल, कोइला, ग्याँस, सौर्य, वायु, आणविक, जैविक पदार्थ वा अन्य कुनै नवीकरणीय वा अनवीकरणीय स्रोतबाट उत्पादित विद्युतीय वा तापीय ऊर्जा सम्झनु पर्छ ।

(ख) "ऊर्जा दक्षता" भन्नाले ऊर्जा खपत गर्ने तरिका, प्रक्रिया वा उपकरणलाई नियन्त्रित वा व्यवस्थित गरी उपलब्ध ऊर्जाको परिमाणले बढी सेवा दिने वा उत्पादन गर्ने वा सोही परिमाणको सेवा वा उत्पादनको लागि कम ऊर्जा खपत गर्ने प्रक्रिया सम्झनु पर्छ ।

(ग) "ऊर्जा परीक्षक" भन्नाले दफा ९ बमोजिम ऊर्जा परीक्षण गर्न अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।

(घ) "ऊर्जा परीक्षण" भन्नाले ऊर्जा उपयोगको जाँच, सोको अनुगमन र ऊर्जा दक्षताबाट हुने लाभ-लागतको विश्लेषण गरी ऊर्जा सञ्चितिको सम्भाव्यता तथा दक्ष ऊर्जा उपयोग सम्बन्धी प्राविधिक परीक्षण सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र" भन्नाले दफा १० को उपदफा (४) बमोजिमको ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र सम्झनु पर्छ ।

(च) “ऊर्जा सघनता” भन्नाले प्रति इकाइ कूल ग्राहस्थ उत्पादनको लागि प्रयोग हुने ऊर्जाको परिमाण सम्झनु पर्छ ।

(छ) “ऊर्जा संरक्षण” भन्नाले ऊर्जाको अनावश्यक प्रयोगलाई कटौती गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।

- (ज) “केन्द्र” भन्नाले दफा ११ बमोजिमको नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता केन्द्र सम्झनु पर्छ।
- (झ) “कोष” भन्नाले दफा ३० बमोजिमको कोष सम्झनु पर्छ।
- (ञ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।
- (ट) “दिगो ऊर्जा” भन्नाले नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षताको माध्यमबाट भावी पुस्ताको आवश्यकता र क्षमतामा कुनै असर नपर्ने गरी वर्तमानको आवश्यकता परिपूर्ति गर्नको लागि उत्पादन वा उपयोग गरिने ऊर्जा सम्झनु पर्छ।
- (ठ) “नवीकरणीय ऊर्जा” भन्नाले सौर्य, वायु, जैविक, वायोजेनिक ग्याँस, हरित हाइड्रोजन, भू-तापीय, गुरुत्वबल, चुम्बकीय प्रविधि तथा जलस्रोत वा अन्य यस्तै प्रकृतिका प्राकृतिक रूपमा प्राप्त भइरहने स्रोतबाट उत्पादित ऊर्जा सम्झनु पर्छ।
- (ड) “प्रमुख कार्यकारी अधिकृत” भन्नाले दफा १७ बमोजिम केन्द्रको प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सम्झनु पर्छ।
- (ढ) “प्रयोगशाला” भन्नाले दफा २८ को उपदफा (२) बमोजिमको प्रयोगशाला सम्झनु पर्छ र सो शब्दले सोही दफाको उपदफा (३) बमोजिमको प्रयोगशालालाई समेत जनाउँछ।
- (ण) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकार, ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय सम्झनुपर्छ।
- (त) “यन्त्र वा उपकरण” भन्नाले ऊर्जा खपत गर्ने, सञ्चित गर्ने, उत्पादन गर्ने, प्रसारण वा आपूर्ति गर्ने कुनै साधन, यन्त्र वा उपकरण सम्झनु पर्छ।
- (थ) “लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम” भन्नाले दफा २३ बमोजिमको लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम सम्झनुपर्छ।
- (द) “व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्र” भन्नाले ऊर्जा सघनता बढी हुने अनुसूची बमोजिमका प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका व्यावसायिक, औद्योगिक वा आवासीय प्रकृतिका उद्योग, संघ-संस्था वा क्षेत्र सम्झनु पर्छ।
- (ध) “समिति” भन्नाले दफा १४ बमोजिमको सञ्चालक समिति सम्झनु पर्छ।
- (न) “स्थानीय तह” भन्नाले गाउँपालिका वा नगरपालिका सम्झनु पर्छ।

नवीकरणीय ऊर्जाको प्रवर्द्धन, विकास र बिस्तार

३. प्रवर्द्धन, विकास र बिस्तार: (१) नवीकरणीय ऊर्जाको पहिचान, प्रवर्द्धन, विकास र बिस्तार गरी दिगो ऊर्जामा नागरिकको पहुँच वृद्धि गर्ने जिम्मेवारी नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहको हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ऊर्जामा नागरिकको पहुँच पुऱ्याउन नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले आपसमा सहकार्य र समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

(३) नवीकरणीय ऊर्जाको पहिचान, प्रवर्द्धन, विकास र बिस्तार गर्नको लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहको सहकार्य तथा साझेदारीमा केन्द्रले आवश्यकता अनुसार नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

४. प्रस्ताव पेस गर्न सक्ने: (१) नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न चाहने प्रदेश सरकार, स्थानीय तह वा अन्य कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायले केन्द्रमा प्रस्ताव पेस गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्रस्ताव पेस गर्दा देहाय बमोजिमका विवरण खुलाउनु पर्नेछ:-

- (क) आयोजना वा कार्यक्रमको प्रकृति,
- (ख) आयोजना वा कार्यक्रमको उद्देश्य,
- (ग) आयोजना वा कार्यक्रमको अनुमानित लागत,
- (घ) आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने क्षेत्र,
- (ङ) लाभान्वित हुन सक्ने जनसङ्ख्या र समुदाय,
- (च) आयोजना वा कार्यक्रमबाट पर्ने प्रभाव,
- (छ) आयोजना वा कार्यक्रमको लागि आवश्यक सहयोगको विषय,
- (ज) आयोजना वा कार्यक्रमबाट प्राप्त हुने अनुमानित लाभ वा प्रतिफल,
- (झ) आयोजना शुरू र सम्पन्न गर्ने अवधि,

(३) उपदफा (२) बमोजिमको विवरण जाँचबुझ गर्दा देहायका अवस्था विश्लेषण गरी आवश्यकता र औचित्यका आधारमा केन्द्रले सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ:-

- (क) भौगोलिक विकटता र ऊर्जा पहुँचको अवस्था,
- (ख) विपद् वा अन्य कारणबाट ऊर्जा पहुँचमा परेको असर,
- (ग) प्रस्तावित प्रविधिको सम्भाव्यता र दिगोपना,

(घ) सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा निकायले गर्ने साझेदारी र आयोजना सञ्चालनको सुनिश्चितता ।

(४) केन्द्रले उपदफा (३) बमोजिम उपलब्ध गराएको सहयोग र त्यस्तो सहयोगबाट सञ्चालन भएको आयोजना वा कार्यक्रम र सोको उपलब्धिको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

५. अनुमतिपत्र लिनुपर्ने: नवीकरणीय ऊर्जाको स्रोतबाट विद्युत उत्पादन, प्रसारण वा वितरण गर्न प्रचलित कानून बमोजिम अनुमतिपत्र लिनुपर्नेछ ।

परिच्छेद-३

ऊर्जा दक्षता, ऊर्जा संरक्षण र ऊर्जा परीक्षण

६. ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण: नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको परिमाणमा ऊर्जा खपत गर्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले ऊर्जा दक्षता हासिल गर्न तथा ऊर्जा संरक्षण गर्नका लागि यस ऐनमा उल्लेख गरे बमोजिमका जिम्मेवारी तथा दायित्व पूरा गर्नु पर्नेछ ।

७. जिम्मेवारी तथा दायित्व: (१) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले ऊर्जा दक्षता हासिल गर्न तथा ऊर्जा संरक्षण गर्न देहाय बमोजिमका जिम्मेवारी तथा दायित्व पूरा गर्नुपर्नेछ:-

- (क) ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड अनुरूपको कार्यक्रम तयार गरी लागू गर्ने वा गराउने,
- (ख) विद्युत उत्पादन, प्रसारण, वितरण लगायत सबै प्रकारका ऊर्जाको प्रयोग गर्दा दक्ष प्रविधि, यन्त्र वा उपकरणको प्रयोग गर्ने,
- (ग) ऊर्जाको अनावश्यक प्रयोग वा खपतलाई निरुत्साहन गर्ने वा गराउने,
- (घ) ऊर्जाको समुचित प्रयोग र व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने कार्यक्रम लागू गर्ने वा गराउने,
- (ङ) ऊर्जा दक्ष प्रविधि, उपकरण र सेवालालाई प्राथमिकता दिई सोको प्रयोगलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गर्ने वा गराउने,
- (च) सबै प्रकारका ऊर्जाको उत्पादन, विकास र प्रयोग गर्दा वातावरण संरक्षण र दिगो विकासका उपाय लागू गर्ने वा गराउने,
- (छ) नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न केन्द्रको प्राविधिक सहयोग लिन सक्ने,
- (ज) ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी विषयमा जनस्तरमा चेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

(२) व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले ऊर्जा दक्षता हासिल गर्न तथा ऊर्जा संरक्षण गर्न देहाय बमोजिमको जिम्मेवारी तथा दायित्व पूरा गर्नु पर्नेछ:-

- (क) ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी वार्षिक लक्ष्य, योजना र कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने,
- (ख) ऊर्जा खपत वा प्रयोगको मासिक लगत र अभिलेख राख्ने,
- (ग) ऊर्जा दक्ष प्रविधि, यन्त्र वा उपकरणको प्रयोग गर्ने,
- (घ) बढी ऊर्जा खपत गर्ने प्रविधि, यन्त्र वा उपकरणलाई प्रतिस्थापन गर्न वार्षिक कार्ययोजना र लक्ष्य निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (ङ) ऊर्जा उत्पादन, आपूर्ति वा खपतको लागि प्रयोग भएको प्रविधि, यन्त्र वा उपकरण र प्रणालीको ऊर्जा परीक्षण गराउने,
- (च) ऊर्जा परीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएका सुझावको कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने।

८. **ऊर्जा परीक्षण:** (१) व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले उत्पादन, प्रसारण, आपूर्ति वा खपत गरिरहेको ऊर्जाको सम्बन्धमा ऐन प्रारम्भ भएको मितिले पहिलो पटक पाँच वर्षभित्र र तत्पश्चात प्रत्येक तीन वर्षमा ऊर्जा परीक्षकबाट ऊर्जा परीक्षण गराउनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ऊर्जा परीक्षण गर्दा देहायका विषयलाई ध्यान दिनुपर्नेछ:-

- (क) ऊर्जा परीक्षण सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड,
- (ख) ऊर्जा उपयोग वा प्रयोग सम्बन्धी तथ्याङ्क वा विवरण,
- (ग) ऊर्जाको उत्पादन, प्रसारण, वितरण, आपूर्ति वा खपतका लागि प्रयोग गरिएका यन्त्र वा उपकरण,
- (घ) ऊर्जा खपतको अवस्था,
- (ङ) ऊर्जा बचतका लागि अवलम्बन गरिएका उपाय ।

(३) ऊर्जा परीक्षकले उपदफा (२) बमोजिमको आधारमा ऊर्जा परीक्षण गरी सम्बन्धित व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई प्रतिवेदन दिनुपर्नेछ ।

९. **ऊर्जा परीक्षक:** (१) यस ऐन बमोजिमको ऊर्जा परीक्षकको रूपमा काम गर्न चाहने व्यक्तिले केन्द्रबाट ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र प्राप्त गर्न देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको व्यक्तिले केन्द्रले तोकेको विवरण र दस्तुर सहित केन्द्रसमक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ:-

- (क) मान्यताप्राप्त विश्वविद्यालयबाट इञ्जिनियरिङ्ग वा ऊर्जासँग सम्बन्धित विषयमा स्नातक वा सो सरहको उपाधि हासिल गरेको,
- (ख) सम्बन्धित क्षेत्रमा कम्तीमा दुई वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको,
- (ग) केन्द्रले निर्धारण गरेको तालिम प्राप्त गरेको।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त निवेदन सहितको विवरण जाँचबुझ गर्दा उपयुक्त देखिएका व्यक्तिलाई केन्द्रले पाँच वर्षको अवधिको लागि ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र प्रदान गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्राप्त ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र प्रत्येक पाँच वर्षमा केन्द्रले तोकेको दस्तुर तिरी नवीकरण गराउनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) बमोजिम प्रदान गरिएको ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र केन्द्रले देहायको अवस्थामा रद्द गर्नेछः-

(क) झुट्टा विवरण पेस गरी ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र लिएको प्रमाणित भएमा,

(ख) उपदफा (४) बमोजिम नवीकरण नगराएमा,

(ग) ऊर्जा परीक्षकको अनुमतिपत्र प्रदान गर्दाका बखत तोकेको सर्त उल्लङ्घन गरेमा,

(घ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम विपरीत काम गरेमा ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम ऊर्जा परीक्षक अनुमतिपत्र रद्द गर्नु अघि सम्बन्धित व्यक्तिलाई आफ्नो भनाइ पेस गर्ने उचित मौका दिनु पर्नेछ ।

१०. **ऊर्जा बचत योजना:** (१) केन्द्रले सम्बन्धित व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रसँगको परामर्शमा व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले प्रति इकाइ वस्तु वा सेवाको उत्पादन गर्दा उपयोग गर्ने ऊर्जाको खपत घटाउन ऊर्जा बचत योजना तर्जुमा गरी त्यस्ता व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई सो योजनामा सहभागी हुन आह्वान गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको योजना व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रको प्रकृति अनुसार फरक फरक हुने गरी बनाइनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको योजनामा देहायका विषय समावेश गर्नुपर्नेछः-

(क) ऊर्जा बचतको न्यूनतम तथा अधिकतम लक्ष्य,

(ख) लक्ष्य हासिल गर्न अवलम्बन गर्न सकिने उपाय,

(ग) ऊर्जा बचत लक्ष्य हासिल गर्न लाग्ने समय र हासिल गरिएको ऊर्जा बचत लागू हुने समय सीमा,

(घ) निर्धारित लक्ष्यभन्दा बढी ऊर्जा बचत भएको हकमा बचत भएको ऊर्जा बराबरको ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र जारी गर्ने आधार,

(ङ) लक्ष्यभन्दा बढी ऊर्जा बचत गर्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई दिइने प्रोत्साहन,

(च) लक्ष्य हासिल गर्न नसकेमा तिर्नुपर्ने क्षतिपूर्ति ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम सम्बन्धित व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले निर्धारण गरेको लक्ष्य हासिल गरे वा नगरेको सम्बन्धमा ऊर्जा परीक्षकले दिएको प्रतिवेदनको आधारमा मूल्याङ्कन गरी लक्ष्यभन्दा बढी ऊर्जा बचत गर्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई केन्द्रले सो बराबरको ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र दिनेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले त्यस्तो प्रमाणपत्र अन्य व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई बिक्री गर्न सक्नेछ ।

(६) उपदफा (३) बमोजिमको ऊर्जा बचतको लक्ष्य हासिल गर्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रलाई योजनामा उल्लेख भए बमोजिम प्रोत्साहन गरिनेछ ।

(७) उपदफा (३) बमोजिमको ऊर्जा बचतको लक्ष्य हासिल गर्न नसक्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले पूरा गर्न नसकेको लक्ष्य बराबरको ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र लक्ष्यभन्दा अधिक ऊर्जा बचत गर्ने अन्य व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रबाट खरिद गरी लक्ष्य पूरा गर्न सक्नेछ ।

(८) उपदफा (५) बमोजिम ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र खरिद गरी लक्ष्य पूरा गर्न नसक्ने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले केन्द्रलाई योजनामा उल्लेख भए बमोजिम क्षतिपूर्ति बापतको रकम तिर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-४

केन्द्रको स्थापना तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

११. केन्द्रको स्थापना: (१) नवीकरणीय ऊर्जाको पहिचान, प्रवर्द्धन, विकास र बिस्तार गर्न तथा ऊर्जा दक्षता र ऊर्जा संरक्षण हासिल गर्नको लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तह तथा अन्य व्यक्ति, संस्था वा निकायलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउनको लागि नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता केन्द्रको स्थापना गरिएको छ ।

(२) केन्द्रलाई अङ्ग्रेजी भाषामा रिन्यूएबल इनर्जी एण्ड इनर्जी ईफिसिएन्सी सेन्टर भनिनेछ ।

(३) केन्द्रको केन्द्रीय कार्यालय काठमाडौं उपत्यकामा रहनेछ ।

१२. केन्द्र स्वशासित संगठित संस्था हुने: (१) केन्द्र अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला एक स्वशासित र सङ्गठित संस्था हुनेछ ।

(२) केन्द्रले कानूनी व्यक्तित्व प्राप्त गर्नेछ र कानूनी व्यक्तिको हैसियतले प्रचलित कानून बमोजिम अधिकारको प्रयोग, कर्तव्यको पालना र दायित्व निर्वाह गर्नेछ ।

१३. केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार: केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी नीति तथा रणनीति तर्जुमा गरी समिति समक्ष पेस गर्ने,

- (ख) नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी स्वीकृत योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने,
- (ग) नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षताको विकास तथा बिस्तार गर्न प्रदेश सरकार र स्थानीय तह तथा अन्य कुनै व्यक्ति, संस्था वा निकायलाई प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने,
- (घ) ऊर्जा सम्मिश्रण को राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तिसमा सघाउ पुऱ्याउन स्वीकृत आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने,
- स्पष्टीकरण: यस खण्डको प्रयोजनको लागि “ऊर्जा सम्मिश्रण” भन्नाले ऊर्जा आवश्यकता परिपूर्ति गर्न उपलब्ध ऊर्जाका विभिन्न स्रोतबाट ऊर्जा उत्पादन र उपयोग गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षताको क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानी वृद्धिका लागि प्रोत्साहन गर्ने,
- (च) नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षताको क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान, नवीन प्रविधिको विकास, प्रयोग, प्रवर्द्धन तथा संरक्षण गर्ने वा गराउने,
- (छ) ऊर्जा दक्ष प्रविधि, यन्त्र वा उपकरणको परीक्षण तथा प्रमाणीकरण (टेष्टिङ्ग एण्ड सर्टिफिकेशन) गर्ने वा गराउने,
- (ज) ऊर्जा परीक्षण गर्न आवश्यक जनशक्ति विकासका लागि तालिमको पाठ्यक्रम तयार गरी स्वीकृतिका लागि समिति समक्ष पेस गर्ने,
- (झ) ऊर्जा परीक्षकको तालिम सञ्चालन गर्ने वा गराउने,
- (ञ) ऊर्जा परीक्षकको अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने,
- (ट) नेपालले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा व्यक्त गरेका नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षतासँग सम्बन्धित प्रतिबद्धता कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारलाई आवश्यक सहयोग गर्ने,
- (ठ) दिगो ऊर्जाको विकास तथा बिस्तार गर्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघ, संस्था वा निकायसँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (ड) दिगो ऊर्जासँग सम्बन्धित प्रविधिको विकासका लागि स्रोत पहिचान तथा नक्साङ्कन गर्ने र राष्ट्रियस्तरको सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण र अभिलेख राख्ने,
- (ढ) अन्तर्राष्ट्रिय संघ-संस्थाबाट नेपाल सरकारलाई प्राप्त हुने आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने,
- (ण) कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी आयोजनाको विकास तथा कार्यान्वयन गरी कार्बन व्यापार वृद्धि गर्ने,

- (त) नेपाल सरकारले तोकेको अवस्थामा कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण बापत प्राप्त हुने लाभको व्यवस्थापन गर्न वित्तीय मध्यस्थकर्ताको भूमिका निर्वाह गर्ने,
- (थ) दिगो ऊर्जाको उपयोग र उपलब्धीका विषयमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
- (द) नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षणसँग सम्बन्धित विषयमा तालिम सञ्चालन गर्ने वा गराउने ।
- (ध) यस ऐनको अधिनमा रही आवश्यक निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्ड तयार गरी स्वीकृतिका लागि समिति समक्ष पेस गर्ने ।

परिच्छेद-५

समितिको गठन तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

१४. समितिको गठन: (१) केन्द्रको काम, कारवाहीको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नको लागि देहाय बमोजिमको एक सञ्चालक समिति रहनेछ :-

(क)	मन्त्री, मन्त्रालय	-अध्यक्ष
(ख)	सचिव, मन्त्रालय	-सदस्य
(ग)	सहसचिव, अर्थ मन्त्रालय	-सदस्य
(घ)	सहसचिव, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	-सदस्य
(ङ)	सहसचिव, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	-सदस्य
(च)	कार्यकारी निर्देशक, नेपाल विद्युत प्राधिकरण	-सदस्य
(छ)	मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट कम्तीमा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरेको र नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता वा ऊर्जा संरक्षणको क्षेत्रमा कम्तीमा सात वर्ष काम गरेका व्यक्तिमध्ये नवीकरणीय ऊर्जा उत्पादक र उपभोक्ता समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी मन्त्रालयले मनोनित गरेको कम्तीमा दुइ जना महिला सहित चार जना	-सदस्य
(ज)	अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि, नेपाल नगरपालिका संघ	-सदस्य
(झ)	अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि, गाउँपालिका राष्ट्रिय महासंघ नेपाल	-सदस्य
(ञ)	प्रमुख कार्यकारी अधिकृत	-सदस्य-सचिव

(२) मन्त्रालयले उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिमको सदस्य मनोनयन गर्दा समावेशी सिद्धान्तका आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (छ) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ र त्यसरी मनोनीत सदस्य पुनः एकपटक मनोनयन हुन सक्नेछ ।

(४) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि मनोनीत सदस्यलाई खराब आचरण, कार्यक्षमताको अभाव वा पदीय दायित्व पूरा नगरेमा वा केन्द्रको हित विपरीत हुने कुनै कार्य गरेमा मन्त्रालयले निजलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम पदबाट हटाउनु अघि निजलाई आफ्नो भनाइ पेस गर्न उचित मौका दिनुपर्नेछ ।

(६) केन्द्रको सहयोगमा सञ्चालन हुने आयोजनासँग सम्बन्धित प्रदेशका ऊर्जा विषय हेर्ने मन्त्रालयका प्रतिनिधि, सम्बन्धित स्थानीय तहका प्रतिनिधि वा आवश्यकता अनुसार अन्य विज्ञलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(७) समितिको सचिवालय केन्द्रमा रहनेछ ।

१५. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) केन्द्रको योजना, बजेट, कार्यक्रम तथा वार्षिक प्रतिवेदन स्वीकृत गर्ने,
- (ख) केन्द्रबाट पेश भएको वार्षिक प्रतिवेदन स्वीकृत गरी मन्त्रालय समक्ष पेश गर्ने,
- (ग) केन्द्रले गर्ने काम कारवाहीको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने,
- (घ) केन्द्रबाट पेश भएको निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड तथा तालिमको पाठ्यक्रम स्वीकृत गर्ने,
- (ङ) केन्द्रबाट पेश भएको नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी नीति तथा रणनीति तर्जुमा गरी स्वीकृतिका लागि नेपाल सरकार समक्ष पेस गर्ने,
- (च) बढी ऊर्जा खपत गर्ने यन्त्र, उपकरण तथा ऊर्जा खपत गर्ने साधन उत्पादन, आयात, निर्यात वा बिक्री वितरण गर्न निषेध वा प्रतिबन्ध लगाउन नेपाल सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (छ) केन्द्रका काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक निर्देशन दिने ।

१६. समितिको बैठक: (१) समितिको बैठक तीन महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।

(२) समितिको बैठक अध्यक्षले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(३) समितिको कूल सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपुरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ।

(४) समितिको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा मन्त्रालयको सचिवले अध्यक्षता गर्नेछ।

(५) समितिको बैठकमा पेस भएको कार्य सूचीमा समावेश भएको कुनै सदस्यको स्वार्थ देखिएमा सोको स्वघोषणा गरी निर्णय प्रक्रियाबाट अलग हुनुपर्नेछ। अध्यक्षले त्यस्तो सदस्यलाई बैठकमा सहभागी गराउने छैन।

(६) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ।

(७) समितिको निर्णय अध्यक्ष र सदस्य सचिवबाट प्रमाणित हुनेछ।

(८) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-६

प्रमुख कार्यकारी अधिकृत तथा कर्मचारी

१७. प्रमुख कार्यकारी अधिकृत: (१) केन्द्रको कार्यकारी प्रमुखको रूपमा काम गर्न एकजना प्रमुख कार्यकारी अधिकृत रहनेछ।

(२) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको नियुक्तिको लागि नेपाल सरकार समक्ष नाम सिफारिस गर्न देहाय बमोजिमको एक सिफारिस समिति रहनेछ:-

(क) मन्त्रालयको सचिव -संयोजक

(ख) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट वातावरण विज्ञान, इञ्जिनियरिङ्ग, ऊर्जा, विज्ञान, व्यवस्थापन, कानून वा अर्थशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता वा ऊर्जा संरक्षणको क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र वर्ष काम गरेका व्यक्तिमध्येबाट मन्त्रालयले तोकेको एकजना विज्ञ -सदस्य

(ग) मन्त्रालयको सहसचिव -सदस्य-सचिव।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको सिफारिस समितिले दफा १८ बमोजिमको योग्यता पुगेका व्यक्तिमध्येबाट खुला प्रतिस्पर्धाद्वारा उपयुक्त तीन जनाको नाम छनोट गरी प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको रूपमा नियुक्त गर्न मन्त्रालय समक्ष सिफारिस गर्नेछ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम सिफारिस गर्दा नेतृत्व क्षमता, भावी कार्ययोजना, प्रस्तुतीकरण र अन्तर्वार्तालाई आधार लिनुपर्नेछ।

(५) सिफारिस सम्बन्धी कार्यविधि सिफारिस समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

१८. **प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको योग्यता:** (१) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको पदमा नियुक्त हुनको लागि देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको हुनुपर्नेछ:-

- (क) नेपाली नागरिक,
- (ख) साठी वर्ष उमेर ननाघेको,
- (ग) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट वातावरण विज्ञान, इन्जिनियरिङ्ग, ऊर्जा, विज्ञान, व्यवस्थापन वा अर्थशास्त्र विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरेको,
- (घ) नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता वा ऊर्जा संरक्षणको क्षेत्रमा कम्तीमा दश वर्ष काम गरेको।

(२) दफा १७ को उपदफा (२) बमोजिमको सिफारिस समितिबाट उपदफा (३) बमोजिम सिफारिस गरिएका व्यक्तिमध्येबाट नेपाल सरकारले केन्द्रको प्रमुख कार्यकारी अधिकृत नियुक्त गर्नेछ।

(३) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको पदावधि चार वर्षको हुनेछ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको अवस्थामा नेपाल सरकारले प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई जुनसुकै बखत पदबाट हटाउन सक्नेछ:-

- (क) आफ्नो पदीय जिम्मेवारी पूरा नगरेमा,
- (ख) दफा १९ बमोजिम अयोग्य ठहरिएमा,
- (ग) बदनियतपूर्ण काम गरेको प्रमाणित भएमा,
- (घ) शारीरिक वा मानसिक रूपले काम गर्न असमर्थ देखिएमा।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको आधारमा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई पदबाट हटाउनु अघि मन्त्रालयले मन्त्रालयका सचिवको संयोजकत्वमा मन्त्रालयको कानून महाशाखा प्रमुख र एक जना सम्बन्धित विषय विज्ञ सम्मिलित समिति गठन गर्नेछ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको समितिले प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी कार्य प्रारम्भ गरेको मितिले तिस दिनभित्र मन्त्रालय मार्फत नेपाल सरकार समक्ष प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ।

(७) नेपाल सरकारले उपदफा (५) बमोजिमको समितिको प्रतिवेदनको आधारमा जाँचबुझ गरी प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई आफ्नो पदबाट हटाउनु अघि निजलाई आफ्नो भनाइ पेस गर्न उचित मौका दिनुपर्नेछ।

१९. अयोग्यता: (१) देहायको व्यक्ति केन्द्रको प्रमुख कार्यकारी अधिकृत पदमा नियुक्ति हुन वा बहाल रहन योग्य मानिने छैन:-

- (क) गैर नेपाली नागरिक,
- (ख) विदेशी मुलुकको स्थायी आवासीय अनुमतिपत्र प्राप्त गरेको,
- (ग) भ्रष्टाचार, जवरजस्ती करणी, मानव वेचविखन तथा ओसारपसार, लागूऔषध कारोबार, सम्पत्ति शुद्धिकरण, राहदानी दुरुपयोग, अपहरण, संगठित अपराध सम्बन्धी कसूर वा नैतिक पतन देखिने अन्य फौजदारी कसूरमा सजाय पाएको,
- (घ) प्रचलित कानून बमोजिम कालोसूचीमा परेको वा त्यस्तो सूचीबाट फुकुवा भएको मितिले कम्तीमा तीन बर्ष पूरा नभएको,
- (ङ) नियुक्ति हुँदा वा पदमा बहाल रहेको बखत कुनै राजनीतिक दलको सदस्य वा पदाधिकारी रहेको ।

(२) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहको स्वामित्व रहेको संगठित संस्थाको बहालवाला कर्मचारी प्रमुख कार्यकारी अधिकृतमा नियुक्त भएमा साविकको पदबाट राजिनामा दिनु पर्नेछ ।

२०. कायममुकायम सम्बन्धी व्यवस्था: (१) प्रमुख कार्यकारी अधिकृत कुनै कारणले निलम्बनमा परेमा निलम्बनमा परेको अवधिभर मन्त्रालयले केन्द्रमा कार्यरत स्थायी कर्मचारीमध्ये वरिष्ठतम कर्मचारीलाई कायममुकायम प्रमुख कार्यकारी अधिकृत तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कायममुकायम प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले यस ऐन बमोजिम प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको अधिकारको प्रयोग र दायित्वको निर्वाह गर्नेछ र निजले प्रमुख कार्यकारी अधिकृत सरहको सेवा र सुविधा समेत प्राप्त गर्नेछ ।

(३) यस दफा बमोजिम निलम्बित प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको निलम्बन फुकुवा भई प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको रूपमा बहाली गरेमा कायममुकायम प्रमुख कार्यकारी अधिकृत स्वतः साविकको पदमा कायम रहनेछ ।

२१. प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार : प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) केन्द्रको बजेट, योजना, कार्यक्रम तथा आयव्ययको विवरण तयार गरी समिति समक्ष स्वीकृतिका लागि पेस गर्ने,
- (ख) समितिको निर्णय तथा स्वीकृत बजेट, कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने,
- (ग) दफा १३ बमोजिमको केन्द्रको काम, कर्तव्य कार्यान्वयन गर्ने वा गराउने

- (घ) केन्द्रबाट भए गरेका कामको प्रगति विवरण आवधिक रूपमा समिति समक्ष पेस गर्ने,
- (ङ) सरोकारवाला निकाय तथा अन्य संघ संस्थासँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (च) केन्द्रको आर्थिक तथा प्रशासनिक कार्य सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने तथा मातहतका कर्मचारीको रेखदेख, नियन्त्रण, निर्देशन, अनुगमन र सुपरीवेक्षण गर्ने,
- (छ) समितिले तोकेको अन्य कार्य गर्ने।

२२. **कर्मचारी:** (१) केन्द्रको काम प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्नको लागि केन्द्रमा आवश्यक संख्यामा कर्मचारी रहनेछन् ।

(२) केन्द्रको कार्यबोझ र आर्थिक क्षमता समेतका आधारमा केन्द्रको सङ्गठन संरचना अर्थ मन्त्रालयको सहमतिमा नेपाल सरकारले स्वीकृत गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका कर्मचारीको सेवा, सर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था विनियमावलीमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-७

लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम, कर्जा प्रवाह र विद्युत प्रसारण

२३. **लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम :** (१) केन्द्रले ऊर्जाको पहुँच नपुगेको वा पर्याप्त नभएको वा पछाडि परेको क्षेत्र, समुदाय वा परम्परागत ऊर्जाको अधिक उपयोग भइरहेको क्षेत्र वा ऊर्जा सघनता बढी भएका क्षेत्रको पहिचान गरी प्रदेश सरकार, स्थानीय तह र अन्य सरोकारवाला निकायसँगको सहकार्य र समन्वयमा समितिले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम सञ्चालनका लागि प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले केन्द्रमा प्राविधिक सहयोग माग गर्न वा अन्य सहयोग वा साझेदारीका लागि लेखी पठाउन सक्नेछन् ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम कार्यक्रम माग भई आएमा केन्द्रले लक्षित तथा विशेष कार्यक्रमको लागि आवश्यकता, औचित्य र स्रोतको उपलब्धता समेतको आधारमा प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(४) यस दफा बमोजिम लक्षित तथा विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण तथा क्षेत्रगत सन्तुलनलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२४. **सहुलियतपूर्ण कर्जा प्रवाह गर्न सक्ने:** (१) केन्द्रले नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षताको क्षेत्रमा आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिले आवश्यक देखिएका तर व्यावसायिक रूपमा कर्जा लिएर निर्माण तथा सञ्चालन गर्न नसक्ने प्रकृतिका आयोजना सञ्चालन गर्न कुनै निकाय वा संस्थालाई प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित बैंक तथा वित्तीय संस्था मार्फत सहूलियतपूर्ण कर्जा प्रवाह गर्न सक्नेछ ।

(२) केन्द्रले देहायका क्षेत्रमा सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई उपदफा (१) बमोजिमको सहलियतपूर्ण कर्जा प्रवाह गर्नेछः-

- (क) भौगोलिक रूपमा विकट र ग्रामीण ईलाका,
- (ख) आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेको क्षेत्र र विपन्न समुदाय,
- (ग) विपद् प्रभावित क्षेत्र,
- (घ) परम्परागत ऊर्जाको अधिक उपयोग भइरहेको क्षेत्र,
- (ङ) ऊर्जा बचत वा ऊर्जा दक्षता र ऊर्जा संरक्षणको सम्भाव्यता बढी भएका क्षेत्र ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम प्रवाह गरिने सहलियतपूर्ण कर्जाको ब्याजदर समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) केन्द्रले उपदफा (१) बमोजिम प्रवाह गर्ने सहलियतपूर्ण कर्जा लगानी तथा सोको सावाँ र ब्याजको विवरण अद्यावधिक गरी राख्नुपर्नेछ ।

(५) सहलियतपूर्ण कर्जा प्रवाह सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२५. **राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्ध गर्न प्रोत्साहन गरिने:** केन्द्रको सहयोग तथा साझेदारीमा सञ्चालित क्याप्टिभ ऊर्जा आयोजना वा अफग्रीड प्रणालीबाट उत्पादन गरी वितरण भएको विद्युत बचत हुने भएमा वा सो क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्रसारण प्रणाली मार्फत विद्युत वितरण हुने भएमा त्यस्तो विद्युत राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीमा आबद्ध गरी प्रचलित कानून बमोजिम अन्य व्यक्ति वा संस्थालाई बिक्री गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।

स्पष्टीकरण: यस दफाको प्रयोजनको लागि “क्याप्टिभ ऊर्जा आयोजना” भन्नाले कुनै व्यक्ति, संस्था, उद्योग, फर्म वा कम्पनीले आफूले उत्पादन गरेको ऊर्जाको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत आफैँले उपयोग गर्ने गरी निर्माण वा जडान गरेको नवीकरणीय ऊर्जा आयोजना सम्झनुपर्छ ।

२६. **दिगोपना कायम गर्ने:** केन्द्रले आफ्नो सहयोग र साझेदारीमा सञ्चालित नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी आयोजना वा कार्यक्रमको दिगोपना कायम गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ८

प्रयोगशाला र अनुगमन तथा निरीक्षण

२७. **गुणस्तर निर्धारण गर्ने :** नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षतासँग सम्बन्धित प्रविधि, यन्त्र वा उपकरणको गुणस्तर निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

२८. **परीक्षण गराउनु पर्ने:** (१) नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरण उत्पादन वा पैठारी गरी नेपालमा बिक्री वितरण गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाले त्यस्तो प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरण केन्द्रबाट परीक्षण गराउनु पर्नेछ।

(२) नवीकरणीय ऊर्जा, र ऊर्जा दक्षतासँग सम्बन्धित प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरण दफा २७ बमोजिम निर्धारित गुणस्तर अनुरूप भए नभएको परीक्षण गर्नको लागि केन्द्रले एक प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम प्रयोगशाला स्थापना नभएसम्म नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेको प्रयोगशालाबाट गुणस्तर परीक्षण गराउन सकिनेछ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको प्रयोगशालाको स्थापना तथा सञ्चालनको लागि नेपाल सरकारले आवश्यक मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्नेछ।

(५) केन्द्रले उपदफा (१) बमोजिम परीक्षण गर्दा बढी ऊर्जा खपत गर्ने यन्त्र वा उपकरण तथा ऊर्जा खपत गर्ने साधनको उत्पादन, निकासी, पैठारी वा बिक्री वितरण गर्न निषेध वा प्रतिबन्ध लगाउन समिति समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ।

(६) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले आफू अन्तर्गत सञ्चालन हुने आयोजना र कार्यक्रममा प्रयोग हुने स्थानीयस्तरमा उत्पादन वा विकास भएको प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरण परीक्षण गर्नका लागि उपदफा (४) बमोजिमको मापदण्डको अधीनमा रही प्रदेश तथा स्थानीय तहको कानून बमोजिम प्रयोगशालाको स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

(७) उपदफा (६) बमोजिमको प्रयोगशाला स्थापना नभएसम्म प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तह अन्तर्गत सञ्चालन हुने आयोजना र कार्यक्रममा प्रयोग हुने स्थानीयस्तरमा उत्पादन वा विकास भएको प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरणको परीक्षण उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको प्रयोगशालामा गराउन सकिनेछ।

(८) उपदफा (१) वा (७) बमोजिम प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरणको गुणस्तर परीक्षण गर्दा केन्द्रले सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा निकायबाट सेवा शुल्क लिन सक्नेछ।

२९. **अनुगमन तथा निरीक्षण:** (१) केन्द्रको सहयोग तथा केन्द्रसँगको साझेदारीमा सञ्चालित नवीकरणीय ऊर्जा, ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षणसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा निरीक्षण केन्द्रले गर्न वा गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा निकायले यस ऐन बमोजिम आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गरेको नपाइएमा केन्द्रले त्यस्तो व्यक्ति, संस्था वा निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दिएको निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा निकायको कर्तव्य हुनेछ।

(४) केन्द्रले उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षण गरेको विषयको प्रतिवेदन तयार गरी समिति समक्ष पेस गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-९

कोष तथा लेखापरीक्षण

३०. कोष: (१) केन्द्रमा “दिगो ऊर्जा कोष” नामको एउटा छुट्टै कोष हुनेछ र सो कोषमा देहाय बमोजिमका रकम रहनेछन्:-

(क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम,

(ख) कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थाबाट प्राप्त रकम,

(ग) विदेशी व्यक्ति, सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाबाट प्राप्त अनुदान रकम,

(घ) यस ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम सेवा उपलब्ध गराए बापत प्राप्त हुने रकम,

(ङ) कार्बन व्यापार तथा जलवायु वित्त सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन बापत प्राप्त हुने रकम,

(च) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिम कुनै रकम प्राप्त गर्नु अघि केन्द्रले नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको रकम केन्द्रले तोकेको “क” वर्गको वाणिज्य बैंकमा केन्द्रको नाममा खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।

(४) केन्द्रको नामबाट गरिने सम्पूर्ण खर्च उपदफा (१) बमोजिमको कोषबाट व्यहोरिनेछ ।

३१. लेखा र लेखापरीक्षण: (१) केन्द्रले आफ्नो आय र व्ययको लेखा नेपाल सरकारले अपनाएको लेखा प्रणाली बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।

(२) केन्द्रको आन्तरिक लेखापरीक्षण प्रचलित कानून बमोजिम कोष तथा लेखा नियन्त्रकको कार्यालयबाट र अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।

(३) नेपाल सरकारले चाहेमा केन्द्रको आयव्ययको लेखा सम्बन्धी कागजात जुनसुकै बखत जाँचन सक्नेछ ।

परिच्छेद-१०

सजाय र पुनरावेदन

३२. सजाय: (१) कसैले देहायको कुनै काम गरे वा गराएमा केन्द्रको प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले देहाय बमोजिम सजाय गर्नेछ:-

(क) व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्रले दफा ७ को उपदफा (२) बमोजिमका जिम्मेवारी तथा दायित्व पूरा नगरेमा पाँच लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ख) दफा २८ को उपदफा (१) बमोजिम परीक्षण गर्नुपर्ने नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरणको परीक्षण नगराई बिक्री वितरण गरेमा दश लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(ग) दफा ३५ विपरितको काम गरेमा केन्द्रसँग कुनै सम्झौता भए सोही सम्झौतामा उल्लेख भए बमोजिम र सम्झौता नभएमा वा सम्झौतामा केही उल्लेख नभएकोमा बिगो भराई बिगो बमोजिमको जरिवाना,

(घ) खण्ड (क), (ख), र (ग) मा लेखिएदेखि बाहेक यस ऐन विपरितको कुनै कार्य गरेमा तीन लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना,

(२) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले उपदफा (१) बमोजिमको सजाय गर्नु अघि सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था वा निकायलाई आफ्नो भनाइ पेश गर्ने उचित मौका दिनु पर्नेछ ।

३३. **पुनरावेदन:** दफा ३२ बमोजिम प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले गरेको सजायमा चित्त नबुझ्ने व्यक्ति, संस्था वा निकायले सो निर्णयको जानकारी पाएको मितिले पैंतिस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालत समक्ष पुनरावेदन दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद-११

विविध

३४. **लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण:** केन्द्रले सञ्चालन गर्ने नवीकरणीय ऊर्जा तथा ऊर्जा दक्षता सम्बन्धी आयोजना वा कार्यक्रममा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

३५. **दुरुपयोग गर्न नहुने:** कसैले यस ऐन बमोजिम केन्द्रबाट प्राप्त प्राविधिक वा अन्य सहयोग जुन प्रयोजनको लागि प्राप्त गरेको हो सो प्रयोजन विपरीत हुने गरी दुरुपयोग गर्नु हुँदैन ।

३६. **जफत गर्न सक्ने:** कसैले यस ऐन विपरीत हुने गरी उत्पादन, आपूर्ति, बिक्री वितरण वा जडान गरेका यन्त्र वा उपकरण केन्द्रले जफत गर्नेछ ।

३७. **प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने:** (१) यस ऐन बमोजिम केन्द्रबाट सहयोग प्राप्त गर्ने व्यक्ति, संस्था वा निकायले देहायका विवरण खुलाई केन्द्र समक्ष आवधिक रूपमा प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ:-

(क) आयोजना वा कार्यक्रम सञ्चालन भएको क्षेत्र,

(ख) लाभान्वित भएको जनसंख्या र समुदाय,

(ग) आयोजना वा कार्यक्रमको प्रभाव,

(घ) आयोजना वा कार्यक्रममा भएको खर्च,

(ड) आयोजना वा कार्यक्रमबाट प्राप्त उपलब्धि,

(च) आयोजनाको दिगोपना सम्बन्धी योजना,

(२) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले केन्द्रले वार्षिक रूपमा सम्पादन गरेका काम, कारबाही तथा आय-व्ययको विवरण, नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षता तथा संरक्षणको क्षेत्रमा हासिल गरेका उपलब्धि, सो क्षेत्रमा रहेका समस्या र समाधानका उपाय सहितको विवरण समावेश गरी वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र समिति समक्ष पेस गर्नुपर्नेछ ।

(३) केन्द्रले उपदफा (२) बमोजिमको प्रतिवेदन सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

३८. **अधिकार प्रत्यायोजन:** (१) समितिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये केही अधिकार आवश्यकता अनुसार अध्यक्ष, सदस्य वा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

(२) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले उपदफा (१) बमोजिम प्रत्यायोजित अधिकार र दफा ३२ बमोजिमको अधिकार बाहेकका आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये केही अधिकार केन्द्रको अधिकृत कर्मचारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

३९. **शपथ:** समितिका मनोनीत सदस्य तथा प्रमुख कार्यकारी अधिकृतले आफ्नो पदीय जिम्मेवारी सम्हाल्नु अघि समितिको अध्यक्ष समक्ष प्रचलित कानून बमोजिम पद तथा गोपनीयताको शपथ लिनुपर्नेछ ।

४०. **उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्ने:** (१) समितिले आफ्नो कार्य सञ्चालनका लागि आवश्यकता अनुसार उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको उपसमिति तथा कार्यदलको काम, कर्तव्य, अधिकार, कार्यक्षेत्र, कार्यावधि तथा सुविधा समितिले त्यस्तो उपसमिति वा कार्यदल गठन गर्दाका बखत तोके बमोजिम हुनेछ ।

४१. **प्रचलित कानून बमोजिम हुने:** यस ऐनमा लेखिए जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

४२. **नेपाल सरकारसँग सम्पर्क:** केन्द्रले नेपाल सरकारसँग सम्पर्क राख्दा मन्त्रालय मार्फत राख्नुपर्नेछ ।

४३. **अनुसूचीमा संशोधन:** नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अनुसूचीमा आवश्यक संशोधन गर्न सक्नेछ ।

४४. **नियम बनाउने अधिकार :** (१) नेपाल सरकारले यस ऐनको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को सर्वसामान्यतामा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी नेपाल सरकारले देहायका विषयमा नियमहरू बनाउन सक्नेछ:-

- (क) प्राविधिक तथा अन्य सहयोग उपलब्ध गराउने सम्बन्धी विषय,
- (ख) प्रविधि तथा यन्त्र वा उपकरणको गुणस्तर निर्धारण तथा परीक्षण र शुल्क सम्बन्धी विषय,
- (ग) प्रयोगशालाको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सम्बन्धी विषय,
- (घ) नवीकरणीय ऊर्जा र ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी विषय,
- (ङ) प्रमुख कार्यकारी अधिकृतको पारिश्रमिक, सेवाको सर्त र सुविधा सम्बन्धी विषय,
- (च) कोषको रकमको प्रयोग, सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय,
- (छ) ऊर्जा परीक्षण, ऊर्जा परीक्षकको योग्यता, काम, कर्तव्य र अनुमतिपत्र प्राप्त गर्ने कार्यविधि सम्बन्धी विषय,
- (ज) तालिम सञ्चालन तथा स्वीकृति सम्बन्धी विषय,
- (झ) ऊर्जा बचत योजना तथा ऊर्जा बचत प्रमाणपत्र सम्बन्धी विषय,

४५. **विनियम बनाउने अधिकार:** (१) समितिले यस ऐनको अधीनमा रही देहायका विषयमा विनियम बनाई लागू गर्न सक्नेछः-

- (क) कर्मचारीको काम, कर्तव्य, अधिकार, योग्यता, सेवा तथा सुविधाको सर्त सम्बन्धी विषय,
- (ख) आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी विषय,
- (ग) केन्द्रको आन्तरिक कार्य सञ्चालन सम्बन्धी विषय।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विनियम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ।

४६. **निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्ड बनाउन सक्ने:** (१) यस ऐनको अधीनमा रही समितिले आवश्यक निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्ड बनाई लागू गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड लागू गर्नु अघि सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ।

४७. **खारेजी र बचाउ:** (१) वैकल्पिक ऊर्जा विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३ खारेज गरिएको छ।

(२) वैकल्पिक ऊर्जा विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३ बमोजिम स्थापना भएको वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र यो ऐन प्रारम्भ भएपछि स्वतः केन्द्रमा परिणत हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको सम्पूर्ण चल, अचल सम्पत्ति तथा दायित्व यसै ऐन बमोजिम गठन हुने केन्द्रमा सरेनेछ।

(४) वैकल्पिक ऊर्जा विकास समिति (गठन) आदेश, २०५३ बमोजिमको केन्द्रीय नवीकरणीय ऊर्जा कोष यो ऐन अन्तर्गतको कोषमा स्वतः परिणत हुनेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश अन्तर्गत गठित समितिमा नियुक्त भएका कर्मचारी यस ऐन बमोजिम नियुक्त भएको मानिनेछ ।

(६) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश अन्तर्गत गठित समितिका मनोनीत सदस्य तथा नियुक्त कार्यकारी निर्देशकको पदावधि यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखतसम्म बाँकी रहेको भए त्यस्तो बाँकी अवधिसम्म बहाल रहनेछन् ।

(७) उपदफा (१) बमोजिमको आदेश बमोजिम भए गरेका काम कारवाही यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

अनुसूची

(दफा २ को खण्ड (द) सँग सम्बन्धित)

ऊर्जा दक्षता तथा ऊर्जा संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था लागू हुने व्यावसायिक प्रतिष्ठान वा क्षेत्र

१. व्यवसाय, उद्योग तथा कलकारखाना र व्यापारिक प्रतिष्ठान,
२. यातायातका साधन (यान्त्र तथा गैहयान्त्र बाहक),
३. सरकारी, व्यावसायिक, आवासीय र व्यापारिक भवन,
४. सेवा क्षेत्र (अस्पताल, विद्यालय, विश्वविद्यालय),
५. कृषि, सिंचाइ र खानेपानी क्षेत्र,
६. ऊर्जा उत्पादन, आपूर्ति वा खपत गर्ने उपकरण, सोको उत्पादन वा पैठारी,
७. विद्युत, उत्पादन, प्रसारण वा वितरण,